

Розділ 3

Актуальні питання освіти

УДК 37.015.31:070.1

О. В. Бурім,
аспірант,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

МЕДІАОСВІТА – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ТА ЗАСІБ ЗАХИСТУ МОЛОДІ ВІД ВПЛИВУ НЕГАТИВНОГО МЕДІАКОНТЕНТУ

У статті визначено сутність медіаосвіти та розглянуто питання необхідності подальшого її впровадження як ефективного засобу, за допомогою якого можна протистояти негативним медіавпливам на підростаюче покоління.

Ключові слова: негативний вплив, медіавплив, медіаосвіта, медіаграмотність, медіакомпетентність, медіаконтент.

В статті определена сущность понятия медиаобразование, которое рассматривается как основа для формирования культуры личности в информационном обществе и средство защиты подрастающего поколения от негативного медиавлияния.

Ключевые слова: негативное влияние, медиавлияние, медиаобразование, медиаграмотность, медиакомпетентность, медиаконтент.

The article is devoted to the problem of media education's introduction in the Ukraine. The author considers the essence of media education as a foundation of the personality's culture forming in the modern information society and the means of young people's protection from the destructive media effects.

Key words: destructive influence, media effects, media education, media literacy, media competence, media content.

Сучасна людина – людина медіасуспільства, яка з дитинства перебуває у сфері численних медіа, її повсякденням стає медіасередовище. Створений нині віртуальний світ, у якому афективний елемент сприймання та «оброблення» медійної інформації суттєво превалює над когнітивним, формує ситуацію певного медійного впливу на велику аудиторію (часто агресивного і потенційно деструктивного).

Нині контакти людини з медіа перебільшують 11 годин на день, діти віком від 2 до 12 років у середньому дивляться телебачення 25 годин на тиждень. За даними Національної спілки сімейних асоціацій (UNAF – Union National des Associa-

tions Familiales) неповнолітня аудиторія щорічно проводить 154 години якісного часу з батьками, 850 годин – з учителями, а контактуючи з різними екранними медіа, – 1400 годин [5, с. 4]. Медіа перетворилися на провідний фактор соціалізації, потіснивши родину та школу, теперішні медіа, набули ознак чинника стихійного соціального навчання й виховання. Діти та підлітки – найактивніші споживачі медіа – усотують «живу» та «мертву» воду технологічного медіасередовища, що пропонує інформацію часто суперечливу та мозаїчну, низьковартісну в художньому та смисловому аспектах. Насильство, жорстокість, відверта еротика стають невід’ємною частиною сучасної візуальної естетики; численні засоби масової комунікації доволі часто пропагують хибні орієнтації та цінності, спотворені моральні норми та неадекватні соціальні стереотипи. Тож якість медіаконтенту, безумовно, бажає бути кращою. Це аксіома, але є й чітке розуміння того, що за об’єктивних обставин медійне середовище, принаймні сьогодні, змінити неможливо. Проте можна змінити споживача цього середовища, підготувати його до грамотного, ефективного споживання медіапродукції, безпечної «подорожі» медіапростором.

Зробити це цілком реально за допомогою медіаосвіти, яка нині покликана стати соціокультурним чинником розвитку суспільства, одним із важливих сучасних напрямів виховання молоді, основою для формування культури особистості в інформаційному середовищі та засобом захисту людини, перш за все людини молоді, від впливу негативного медіаконтенту. Уже кілька десятиліть у передових світових державах сформовано такий специфічний напрямок у педагогіці, як «медіаосвіта» (media education). Медіаосвіту, наприклад, інтегровано в уроки рідної мови сучасних шкіл Австралії, Великої Британії, Канади тощо. У 2008 році Європейський парламент прийняв Резолюцію щодо обов’язкової медіаосвіти для учнів та вчителів країн Європейського Союзу [7, с. 55]. Тож питання впровадження медіаосвіти в Україні є питанням часу і стає все більш актуальним в умовах сьогодення.

У зв’язку з цим *метою статті* є розгляд медіаосвіти як основи для формування культури особистості й ефективного засобу, за допомогою якого можна протистояти негативним медіавпливам на підростаюче покоління. Відповідно до цього передбачаємо виконання таких завдань:

- визначити сутність медіаосвіти, її функції;

– розглянути потенційні можливості медіаосвіти як підґрунтя для формування медіаграмотності, медіакомпетентності, медіакультури особисті – компонентів нової культури інформаційного суспільства, володіння якою захистить людину від деструктивних медіавпливів.

Нині в багатьох країнах світу в колі найактуальніших питань розвитку різних сфер життя держави перебувають проблеми медіаосвіти, а сама вона функціонує як система, комплексна стратегія, що дозволяє готувати більш активних, більш зрілих споживачів інформаційного суспільства. Щодо світової спільноти, то слід зазначити, що на важливості й необхідності медіаосвіти неодноразово було наголошено в резолюціях та рекомендаціях ЮНЕСКО (конференції в Грюнвальді, 1982; Тулузі, 1990; Парижі, 1997 і 2007; Відні, 1999; Севільї, 2002), Ради Європи (2002, 2008) та Європейського парламенту (2008).

Дослідження медіаосвітніх технологій відбувалося у Британії (К. Безелгет, Д. Бекінгем, Е. Харт, Я. Уолл та ін.), у Франції (Ж. Гонне, Е. Бевор, Ж. Жакіно, Р. Ла Бордері та ін.), Німеччині (Б. Бахмайер, Х. Нейзіто, С. Ауфенангер та ін.), Канаді (К. Ворсноп, Б. Дункан, Дж. Пандженте, Ж. П'єтт, А. Карон та ін.), Австралії (П. Грінвей, Р. Куїн, Б. Мак-Махон та ін.), США (Дж. Гербнер, Д. Консідайн, Р. К'юбі, К. Тайнер, Р. Хоббс та ін.).

Треба відзначити й той факт, що теорія і практика медіаосвіти останнім часом перебувають у колі тих сучасних педагогічних питань, які приваблюють увагу науковців. Моделі та методи медіаосвіти, як і мас-медіа загалом, досліджували Д. Бекінгем, Л. Зазнобіна, Д. Консідайн, Л. Мастерман, С. Пензін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шариков, Е. Харт та ін.. А. Дилижан, О. Нечай, О. Самарцев, О. Шариков, Є. Черкашин вивчали світовий та вітчизняний досвід медіаосвіти. Психолого-педагогічні аспекти останньої досліджували Л. Баженова, О. Баранов, О. Бондаренко, К. Ворсноп, Н. Габор, Л. Зазнобіна, Р. Куїн, О. Спічкін, О. Федоров, О. Шариков. Останнім часом до поважної когорти світових та російських медіаосвітян приєдналися українські дослідники теорії і практики вищезгаданого процесу: Ю. Казаков, В. Іванов, О. Баришполец, Л. Найдьонова, Г. Мироненко, Г. Онкович, Н. Череповська.

Уважають, що вперше термін «медіаосвіта» було вжито з трибуни ЮНЕСКО на спільному засіданні сектору інформа-

ції цієї організації та Міжнародної ради з кіно та телебачення ще у 1973 році.

Нині на сайті програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» читаємо: «Медіаосвіта розглядається як процес розвитку особистості за допомогою та на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів; навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки» [4]. Тож медіаосвіта має надати людям можливість не лише навчитися використовувати медіа в комунікації з іншими людьми, а й забезпечити знання того, як визначати джерела медіатекстів, їх політичні, соціальні, комерційні та культурні інтереси, контекст; як інтерпретувати абсолютно різні медіатексти й ті цінності, що розповсюджуються різноманітними медіа; створювати власний медіа-продукт та добирати відповідні для цього засоби. Фахівці ЮНЕСКО підкреслюють декілька важливих моментів, медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина на одержання інформації та свободу самовираження, є інструментом підтримки демократії; її рекомендовано запроваджувати в навчальні плани всіх держав; вона повинна здійснюватися та вдосконалюватися протягом усього життя, оскільки пов'язана з динамічними змінами в інформаційному та медійному просторі [3].

За Концепцією ж упровадження медіаосвіти в Україні (Концепцією, прийняття якої підготувало фундамент для проведення широкомасштабного поетапного Всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти на всіх рівнях), слід зробити певні кроки для того, щоб сприяти розбудові в державі продуктивної медіаосвітньої системи заради забезпечення всебічної підготовки до ефективної, а головне – безпечної взаємодії, з одного боку, сучасної системи медіа, а з іншого, – нашої молоді [1], у якій вкрай необхідно формувати медіакомпетентність та медіаграмотність. Якщо перша якість ґрунтується на критичному мисленні, а також на здатності до медіатизованого діалогу з іншими людьми, то друга передбачає володіння знаннями, навичками та вмінням аналізувати й синтезувати просторово-тимчасову реальність, уміння «читати» медіатекст та використовувати засоби масової комунікації для задоволення інформаційних потреб [2, с. 431].

Медіакомпетентність та медіаграмотність, сформовані під час реалізації медіаосвітнього процесу, – основні показники медіакультури особистості. Особистість, яка медіаграмотна не лише технічно, а усвідомлює особливості функціонування медіа та закономірності їх існування, адекватно сприймає та в подальшому інтерпретує медійну інформацію, фільтрує її та критично осмислює. Саме такі здібності забезпечать самостійність особистості, її незалежність від наявних стереотипів, дозволять зберегти критичну автономію та критичну дистанцію, тобто автономізувати себе від впливу медіа, зберегти здатність індивідууму лишатися індивідуумом.

Як зазначає провідний російський теоретик медіаосвіти О. Федоров, поділяючи думку впливового британського медіапедагога Д. Букінгема, медіаосвіта не повинна ставати опозицією відносно системи сприйняття шкільної або студентської аудиторії, починатися з уявлень про те, що медіа обов'язково є шкідливими, а молоді люди – пасивні жертви впливу. Навпаки, «медіаосвіта все більше становить у центр особистість учня і починається з опори на наявні у нього медійні знання та досвід. Медіаосвіта не намагається захищати молодих людей від впливу медіа, вона надає можливість учням приймати обґрунтовані рішення щодо їх особистого захисту» [5, с. 7]. А це набагато цінніше – формування здібності в людини до свідомого й ефективного функціонування в умовах надзвичайно ускладнених відносин в глобалізованому світі, в інформаційному суспільстві з його активною динамічною комунікативністю й інформаційною насиченістю середовища життєдіяльності.

Звернемося до авторитету О. Федорова, який, спираючись на положення західних теоретиків з медіа, наголошує, що медіаосвіта означає критичне мислення, суттєвим елементом розвитку якого є створення учнями власної медіапродукції. Саме участь учнів у творчому журналістському процесі, отримання знань щодо «кухні» виробництва медіа обов'язково має сприяти встановленню незалежного та критичного погляду на їх контент. Медіаосвіта передбачає методику проведення занять, що ґрунтується на проблемних, евристичних, ігрових та інших продуктивних формах навчання. Формах, які дозволяють розвинути індивідуальність учня, самостійність його мислення, стимулювати його творчі здібності шляхом безпосереднього залучення до творчої діяльності, творчого сприйняття, інтерпретації та аналізу структури

медіатексту, засвоєння знань з медіакультури. Водночас засвоєння медіакультури надає величезну можливість для розвитку пізнавальних інтересів, розширення світогляду, підвищення інтелектуального та загальнокультурного рівнів, для духовно-морального становлення особистості.

Окрім того, медіаосвічена аудиторія розуміє: «медіа транслює ідеї, інформацію, новини з точки зору певної категорії людей; для емоційного впливу на публіку застосовують спеціальні технології, ці технології дозволяють розпізнати та зрозуміти, якого ефекту намагалися досягнути ті, хто створював медіатекст; певні медіатексти вигідні одним людям, а іншим – навпаки, завдають шкоди. Медіаосвічена аудиторія шукає альтернативні джерела інформації та розваг, не стає об'єктом маніпуляції з боку телебачення (для задоволення інтересів будь-кого), складає більш свідому частину громадян свого суспільства» [6, с. 111]. Тож нині медіаосвіта є тим засобом, який можна використовувати не лише для протистояння негативним наслідкам спілкування із засобами масової комунікації, а й для профілактики девіантної та делінквентної поведінки, для того, щоб нейтралізувати вплив «екранного насильства» на неповнолітню аудиторію

Нагальна проблема сьогодення – підготувати особистість до вмілого та безпечного користування системою мас-медіа, навчити громадян, і в першу чергу дітей, умінню безпечно існувати у віртуальних світах медіапростору та не втрачати зв'язку з реальністю, жити «під натиском» мозаїчної та іноді дуже шкідливої стресогенної «інформаційної лавини». Ці складні завдання і покликана виконувати медіаосвіта, і «одне з головних її завдань полягає в запобіганні вразливості людини до медіанасильства й медіаманіпуляцій, ... поширенні медіазалежностей» [1], – саме так небезпідставно вважають автори Концепції впровадження медіаосвіти в Україні. Концепція, яка передбачає на першому етапі її реалізації проведення в загальноосвітніх закладах держави Всеукраїнського експерименту, спрямованого на впровадження спеціального медіаосвітнього курсу «Медіакультура» для учнів 10 класу, розроблення навчальних медіаосвітніх програм, підготовку медіапедагогів і медіапсихологів не лише на базі вищих навчальних закладів, але й на базі закладів системи післядипломної педагогічної освіти. Саме останні координують хід експериментальної діяльності, що розпочалася у 80 загальноосвітніх навчальних закладах 8 областей України, Автоном-

ної Республіки Крим та м. Києва на початку вересня минулого року. Як зазначає Н. Череповська, автор вищезгаданого експериментального курсу з «Медіакультури», реалізація медіаосвітнього навчання учнів, спрямованого на виховання їх особистісної медіакультури, може здійснюватися в різних формах, зокрема, як: системний шкільний спецкурс; факультативні або гурткові заняття; інтеграція медіаосвітнього курсу з деякими наявними шкільними предметами. Те, що це цілком можливо та ефективно, підтверджує практичний досвід 5 загальноосвітніх закладів Луганщини, що увійшли до числа експериментальних на Всеукраїнському рівні. Курс «Медіакультура» викладається тут у різних формах (факультатив, гурток, звичайний урок), проте викладачі курсу вирішують єдину задачу – поширюють знання з медіаосвіти, такі необхідні в умовах сьогодення, в умовах, у яких сучасна дитина, окрім виховання та формування світу цінностей, потребує нового типу стосунків із розвинутим інформаційним середовищем. Сьогодні вчитель не повинен лишатися тільки тьютором, а учень самостійно пізнавати навколишнє середовище, яке дедалі стає все більш медіатизованим. Сьогодні повинен виникати полілог учителя, учня та засобів масової комунікації. Це і є основою медіаосвіти (розвитку особистості засобами та на матеріалі медіа), яка стає основою для формування нового типу культури людини, набуття якої дозволить їй лишатися свідомим компетентним медіаспоживачем, незалежним від стереотипів мислення, від маніпуляцій та негативних впливів.

Література

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.telekritika.ua/material/konceptsiya-vprovadzheniya-mediaosviti-v-ukrayini>.
2. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : [навч. посіб.] / **О. Т. Баришполець**, Л. А. Найдюнова, О. С. Голубева, В. В. Різун та ін.; за ред. Л. А. Найдюнової, О. Т. Баришпольця. – К. : Міленіум, 2010. – 440 с.
3. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In Educational for the Media and Digital Age/ Vienna: UNESCO, 1999, P. 273-274. Reprint in: Outlooks on Children and Media. Goteborg: UNESCO & NORDICOM, 2001, P. 152.
4. Сайт програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifap.ru/projects/mediaed.htm/>.
- 5 **Федоров А. В.** Медіаобразование будущих педагогов / Федоров А. В. – Таганрог : Изд-во

Кучма, 2005. – 314 с. **Федоров А. В.** Медиаобразование как один из путей противостояния негативному воздействию экранного насилия на несовершеннолетнюю аудиторию / А. В. Федоров // Молодежь и общество. – 2007. – № 1. – С. 110–116. **Федоров А. В.** Новые стандарты – реальная возможность для медиапедагогике // Alma Mater. – Вестник высшей школы. – 2012. – № 3. – С. 55–58.

УДК 37.013.74:81'243(430)

В. А. Гаманюк,

кандидат пед. наук, доцент,

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДИДАКТИКИ БАГАТОМОВНОСТІ В НІМЕЧЧИНІ

У статті розглянуто основні концептуальні засади дидактики багатомовності, а також умови її запровадження в системі іноземної освіти ФРН. У центрі уваги вимоги щодо навчання рідної мови в контексті багатомовності, можливості трансферу попереднього мовного досвіду та дидактичні принципи багатомовності як педагогічної категорії.

Ключові слова: інтегративна дидактика, дидактика багатомовності, мовна увага, трансфер знань, мовний профіль.

В статье рассматриваются главные концептуальные основы дидактики многоязычия, а также условия ее внедрения в системе иноязычного образования ФРГ. В центре внимания находятся требования к обучению родному языку, возможности использования предыдущего опыта изучения языков и дидактические принципы многоязычия как педагогической категории.

Ключевые слова: интегрированная дидактика, дидактика многоязычия, языковое внимание, трансфер знаний, языковой профиль.

The article deals with the main conceptual ideas of multilingualism didactics. Special attention is paid to the requirements to teaching of the native language, opportunities of using of linguistic experience and didactic principles of multilingualism as a pedagogical category.

Key words: integrative didactics, didactics of multilingualism, language awareness, transfer of knowledge, language profiles.

Суспільно-політичні зміни призвели до змін у розуміння поняття «мовна освіта». Нині під ним розуміють не лише знання рідної мови, а й знання іноземної/их. Це позначилося на підходах до навчання іноземних мов і спонукало до розробки нових концепцій, метою яких є реальна багатомовність у Європі, досягти якої можна лише через дво- та багатомовність кожного. З огляду на вимоги Ради Європи до мовної